Itzik Manger, Megillah-Lider (1936)

Dos Lid fun der Loyfer

Zayt zshe, sha un shtil !	זייט זשע, יידן, שאַ און שטיל !
Mir fangen on dem Purim-shpil.	מיר פאַנגען אָן דעם פּורים-שפּיל.
A Purim-shpil in gramen[1],	אַ פּורים-שפּיל אין גראַמען,
Vos hot toyznt tamen.	וואָס האָט טויזנט טעמען.
Ver s'vet es leynen,	ווער ס'וועט עס ליינען,
Vet vi a biber[2] veynen.	וועט ווי אַ ביבער וויינען.
Un ver s'vet es hern,	און ווער ס'וועט עס הערן,
Vet lakhn mit trern.	וועט לאַכן מיט טרערן.
Ot geyen zey ale shtile,	אָט גייען זיי אַלע שטילע,
Di heldn[3] fun der *megileh* :	די העלדן פון דער מגילה :
Acheshveyresh der kenig,	אחשורוש דער קעניג,
Vos vifl er trinkt iz im veynik.	וואָס ויפל ער טרינקט איז אים וויניק.
Ester Hamalkeh, di grine,	אסתר המלכה, די גרינע,
Un Vashti in der krinoline.	און ושתי אין דער קרינאָלינע.
Mordkhe der *chokhem atik*	מרדכי דער חכם עתיק
Un Homen Haroshe, der latik[4].	און המן הרשע, דער לאַטעק.

Zeyresh di *makhsheyfeh*[5],
Vos shelt vi a *mageyfeh*[6].

זרש די מכשפה,
וואָס שעלט ווי אַ מגפה.

Vayzose[7] der redakter,
Vos hakt a tshaynik hakt er.

וַיְזָתָא דער רעדאַקטער,
וואָס האַקט אַ טשייניק האַקט ער.

Un tzvishn di ale groyse layt
Shteyt Fastrigose[8] bay der zayt.

און צווישן די אַלע גרויסע לייט
שטייט פאַסטריגָתָא ביי דער זייט.

Er vet aykh aleyn dertzeyln,
Vos s'tut im nogn un kveyln[9].

ער וועט אייך אַליין דערציילן,
וואָס ס'טוט אים נאָגן און קוויילן.

Hakitzer[10], di ale zakhn,
Oyf tzum veynik un tzum lakhn,

הקיצור, די אַלע זאַכן,
אויף צום ווייַנען און צום לאַכן,

Vet ir in bikhl gefinen —
Nemt zey aykh gut in zinen[11] !

וועט איר אין ביכל געפינען ---
נעמט זיי אייך גוט אין זינען !

Un oyb ikh zog aykh a lign . . .
Hert's un vert's antshvign !

און אויב איך זאָג אייך אַ ליגן . . .
הערטס און ווערטס אַנטשוויגן !

Di Elegye fun Fastrigose

Fastrigose der shnayderyung
Dreyt zikh unter di fentzter :
"Gedenkstu, Esterl, du host gezogt,
As ikh bin bay dir der shenster ?

פאַסטריגתא דער שנייַדעריונג
דרייט זיך אונטער די פענצטער ׃
" געדענקסטו, אסתרל, דו האָסט געזאָגט,
אַז איך בין ביי דיר דער שענסטער ?

Gedenkstu, Esterl, du host gezogt,
As ikh bin bay dir der bester,
Far vos zshe hostu mikh opgenart[12] ?
Zog, gib *loshn*, Ester!

געדענקסטו, אסתרל, דו האָסט געזאָגט,
אַז איך בין ביי דיר דער בעסטער,
פאַר וואָס זשע האָסטו מיך אָפּגענאַרט ?
זאָג, גיב לשון, אסתר !

Gedenkstu, gedenkstu yene nakht,
Mir zenen geshtanen in toyer,
S'hot geregnt un ikh hob dir
Gezogt a *sod*[13] in oyer :

געדענקסטו, געדענקסטו יענע נאַכט,
מיר זענען געשטאַנען אין טויער,
ס'האָט גערעגנט און איך האָב דיר
געזאָגט אַ סוד אין אויער ׃

Lomir beyde antloyfn keyn Vin
Un lomir a *chupeh* shteln —
Host demolt[14] getrogn a sitzn kleyd
Un a shnirl royte kreln[15].

Hostu zikh farroytlt un gezogt :
Nu un er – der feter —
Der feter vet dokh zayn in *kas*[16]
Iz *meyle*[17] . . . *meyle* . . . vet er.

Un mir hobn gegebn zikh di hent
Un opge*shmuest*, vos gikher,
Mirtzehem oyf *shabes* nokh *sh'vues*
Vet zayn di *chaseneh* zikher.

Itzt hot dikh der feter ibergeredt
Un di ligst in palatz dortn
Un ikh hob farshpilt mayne yunge yor
Vi a kartozshnik in kortn.

Kh'volt zikh gelofn, Esterl kroyn,
Arop tzum taykh zikh trenken[18],
Hob ikh *moyre*[19], az toyterheyt
Zol ikh nokh dir nisht benken.

Kh'volt zikh gelozn, Esterl kroyn,
Voglen oyf ale vegn,
Hob ikh *moyre*, az iberal
Vestu mir kumen antkegn.

Un vest mir zogn dos zelbike :
"Mayn shenster un mayn bester" —
Far vos zshe hostu mikh opgenart ?
Zog, gib *loshn,* Ester !"

לאָמיר ביידע אַנטלויפן קיין ווין
און לאָמיר אַ חופּה שטעלן ---
האָסט דעמאָלט געטראָגן אַ סיצן קלייד
און אַ שנירל רויטע קרעלן.

האָסטו זיך פאַררויטלט און געזאָגט :
נו און ער -- דער פעטער --
דער פעטער וועט דאָך זיין אין כעס . . .
איז מילא . . . מילא . . . וועט ער.

און מיר האָבן געגעבן זיך די הענט
און אָפּגעשמועסט, וואָס גיכער,
מירצעשעם אויף שבת נאָך שבועות
וועט זיין די חתונה זיכער.

איצט האָט דיך דער פעטער איבערגערעדט
און די ליגסט אין פּאַלאַץ דאָרטן
און איך האָב פאַרשפּילט מיינע יונגע יאָר
ווי אַ קאַרטאָזשניק אין קאָרטן.

כ'וואָלט זיך געלאָפן, אסתרל קרוין,
אַראָפּ צום טייך זיך טרענקען,
האָב איך מורא, אַז טויטערהייט
זאָל איך נאָך דיר נישט בענקען.

כ'וואָלט זיך געלאָזן, אסתרל קרוין,
וואָגלען אויף אַלע וועגן,
האָב איך מורא, אַז איבעראַל
וועסטו מיר קומען אַנטקעגן.

און וועסט מיר זאָגן דאָס זעלביקע :
"מיין שענסטער און מיין בעסטער" ---
פאַר וואָס זשע האָסטו מיך אָפּגענאַרט ?
זאָג, גיב לשון, אסתר !"

Homen Telfonirt tzu Vizose in der Redaktziye

"Halo, Vizose, der tateshi redt
— kraytz-himl-donerveter ! —
Ikh hob a nayesl, mayn kind,
Far dayne "Narishe Bleter."

Der melekh, zol lebn, iz far nakht
In mark oyf yagd[20] gegangen
Un, vi zayn shteyger[21], flign gekhapt,
Un grod[22] di tzente[23] gefangen.

Iz tzvishn di Yidishe yatkes[24] afir
A tzeshoyberter[25] yingerman
Mit a knipikl in der hant
Un a geshray geton ! "Du tiran,

Gib mir *teykhef*[26] mayn Esterl op,
Az nisht zog gikh op *videh*[27] !
A *melekh* bistu? A *sharlatan* !
A *mamzer ben hanideh !*

Itzt ligt der *melekh* in *shpitol*
Un der *chevrehman* in keytn[28] ;
Farshteyst aleyn, Vizose mayn zun —
Men darf di *yediah* farshpreytn,

Az dos hobn Zshides ongeshtelt,
Tzu nemen dem *melekh* s'lebn —
Un az der *melekh* vet kumen tzu zikh,
Vel ikh im an *eytzeh* gebn :

Adoyni melekh, mayn kluger har,
Men darf di Yidn oyskoyln.
Zey zenen dokh ale gekumen aher
Fun Lite un fun Poyln.

"האַלאָ, ויזתא, דער טאַטעשי רעדט
-- קרייץ-הימל-דאָנערוועטער ! --
איך האָב אַ נייעסל, מיין קינד,
פאַר דיינע "נאַרישע בלעטער".

דער מלך, זאָל לעבן, איז פאַר נאַכט
אין מאַרק אויף יאַגד געגאַנגען
און, ווי זיין שטייגער, פליגן געכאַפט
און גראָד די צענטע געפאַנגען.

איז צווישן די יידישע יאַטקעס אַפיר
אַ צעשויבערטער יינגערמאַן
מיט אַ קניפיקל אין דער האַנט
און אַ געשריי געטאָן ! "דו טיראַן,

גיב מיר תיכף מיין אסתרל אָפּ,
אַז נישט זאָג גיך אָפּ ווידוי !
אַ מלך ביסטו? אַ שאַרלאַטאַן !
א ממזר בן הנידה !"

איצט ליגט דער מלך אין שפּיטאָל
און דער חברהמאַן אין קייטן ;
פאַרשטייסט אַליין, ויזתא, מיין זון --
מען דאַרף די ידיעה פארשפרייטן,

אַז דאָס האָבן זשידעס אָנגעשטעלט,
צו נעמען דעם מלך ס'לעבן --
און אַז דער מלך וועט קומען צו זיך,
וועל איך אים אַן עצה געבן :

אדוני מלך, מיין קלוגער האַר,
מען דאַרף די יידן אויסקוילן.
זיי זענען דאָך אַלע געקומען אַהער
פון ליטע און פון פוילן.

Un du vest zen, Vizose, mayn zun,
Az far ale mayne *yesurim*
Veln di Zshides hayntiks yor
Hobn a vistn[29] Purim."

Shmeykhlt Vizose : "Yes, Papa,
Du kenst dikh oyf mir farlozn,
Di Zshides veln shoyn shpringen bay mir
Azoy vi dershrokene hozn."

Un er zetzt zikh baym shraybtish avek
Un lakht tzu zikh un redt
Un s'shmeykhlt fun der vant arop
Dem *melekhs* kluger portret.

און דו וועסט זען, ויזתא, מיין זון,
אַז פאַר אַלע מיינע יסורים
וועלן די זשידעס היינטיקס יאָר
האָבן אַ וויסטן פּורים."

שמייכלט ויזתא : "יעס, פּאַפּאַ,
דו קענסט דיך אויף מיר פאַרלאָזן,
די זשידעס וועלן שוין שפּרינגען ביי מיר
אַזוי ווי דערשראָקענע האָזן."

און ער זעצט זיך ביים שרייבטיש אוועק
און לאַכט צו זיך און רעדט
און ס'שמייכלט פון דער וואַנט אַראָפּ
דעם מלכס קלוגער פּאָרטרעט.

Mordkhe Kumt tzu Ester Hamalkeh

Ester Hamalkeh zitzt far nakht
Un latet dem *melekhs* hemd :
Vos iz zi geven, mishtayns gezogt ?
A *yesoymeh*[30] in der fremd.

Hot zikh di mame far ir gemit[31]
Un der feter hot zi gebrakht
Tzum *melekh tipesh* un hot zi
Far der glavner[32] *malkeh* gemakht.

Itzt hot zi do fun *kol haguts*,
Zi bodt zikh in milkh un vayn —
Un der *melekh* iz gintzik[33] tzu ir,
Vos gintziker ken nisht zayn.

— Puk, puk! — der feter Mordkhe klapt
Un efnt famelekh di tir :
"Esterl, gut vos du bizm aleyn,
Kh'hob epes nayes far dir."

אסתר המלכה זיצט פאַר נאַכט
און לאַטעט דעם מלכס העמד :
וואָס איז זי געווען, מישטיינס געזאָגט ?
אַ יתומה אין דער פרעמד.

האָט זיך די מאַמע פאַר איר געמיט
און דער פעטער האָט זי געבראַכט
צום מלך טיפּש און האָט זי
פאַר דער גלאַווענער מלכה געמאַכט.

איצט האָט זי דאָ פון כל הגוטס,
זי באָדט זיך אין מילעך און ווייַן --
און דער מלך איז גינציק צו איר,
וואָס גינציקער קען נישט זיין.

-- פּוק, פּוק ! -- דער פעטער מרדכי קלאַפּט
און עפנט פאמעלעך די טיר :
"אסתרל, גוט וואָס דו ביזם אַליין,
כ'האָב עפּעס נייַעס פאַר דיר."

Fregt zi : “*Efsher* dem fetershi
Derlangen a glezl tey ?
In droysn zaverukhet[34] haynt
A regn mit a shney.”

“*Meyle!”* – der feter Mordkhe ziftzt –
“Oy, Esterl, s’iz nisht gut :
Dem fartzntn Adar, Purim-tzayt,
Vet zikh gisn Yidishe blut.”

Ester shvaygt. Zi veyst aleyn,
Az der *melekh* iz in *kas,*
Zint Fastrigose, der shnayderyung,
Iz im bafaln in gas.

Un Homen roymt im *k’seder* ayn
– Zshid un Zshid un Zshid –
A *simen* : Patrigose aleyn
Iz oykh geven a Yid.

Zogt Mordkhe shtil : “Ze, Estershi kroyn,
Greyt beser dem *taynis*[35] on,
Kh’hob mitn *Sotn* opgeredt[36]
Er vet dos zaynike ton.”

Er roymt ir shtil in oyer a *sod* :
“Vest, Esterl, zen, tzi neyn,
Mir veln nokh, mitn Eybershtns hilf,
Dem Purim a tentzl geyn.”

Ester fibert. Fun ire hent
Glitsht zikh aroys dos hemd,
Zi filt zikh itzter vider a mol
A *yesoymeh* in der fremd.

פרעגט זי : ”אפשר דעם פעטערשי
דערלאַנגען אַ גלעזל טיי ?
אין דרויסן זאַווערוכעט היינט
אַ רעגן מיט אַ שניי.”

”מילא !” -- דער פעטער מרדכי זיפצט --
”אוי, אסתרל, ס’איז נישט גוט :
דעם פאַרצנטן אדר, פורים-צייט,
וועט זיך גיסן יידיש בלוט.”

אסתר שווייגט. זי ווייסט אַליין,
אַז דער מלך איז אין כעס,
זינט פאַסטריגתא, דער שניידעריונג,
איז אים באַפאַלן אין גאַס.

און המן רוימט אים כסדר איין
-- זשיד און זשיד און זשיד --
אַ סימן : פאַטריגתא אַליין
איז אויך געווען אַ ייד.

זאָגט מרדכי שטיל : ”זע, אסתרשי קרוין,
גרייט בעסער דעם תענית אָן,
כ’האָב מיטן שטן אָפגערעדט,
ער וועט דאָס זייניקע טאָן.”

ער רוימט איר שטיל אין אויער אַ סוד :
”וועסט, אסתרל, זען, צי ניין,
מיר וועלן נאָך, מיטן אייבערשטנס הילף,
דעם פורים אַ טענצל גיין.”

אסתר פיבערט. פון אירע הענט
גליטשט זיך אַרויס דאָס העמד,
זי פילט זיך איצטער ווידער אַ מאָל
אַ יתומה אין דער פרעמד.

Endnotes

[1] Gramen – rhymes

[2] Biber – beaver. Note the Polish phrase *Płakać jak bóbr*, "To cry like a beaver."

[3] Held – hero, protagonist

[4] Latik – presumably from *later* – rogue, scoundrel

[5] *Makhsheyfeh* – witch (Heb. *makhsheféh*)

[6] *Mageyfeh* – plague (Heb. *mageféh*)

[7] *Vayzose* – (Heb. Vayzatha) one of Haman's sons, mentioned in Esther 9:9 as one of those killed as an enemy of the Jews.

[8] *Fastrigose* – (Presumably Heb. Pastrigatha) a Persian-sounding name invented by Manger

[9] Nogn – to gnaw (cf. German *nagen*); Kveln – to vex, annoy, torture.

[10] *Hakitzer* – in short (Hebrew *hakitzur,* "shortening," "abbreviating")

[11] Zinen – mind, senses

[12] Opnarn – to deceive, trick, delude

[13] *Sod* – secret (Hebrew, *sod,* סוד). Different source than its homophone *sod* (סאָד), meaning orchard.

[14] Demolt – then

[15] Shnirl – a string; Kreln – beads

[16] *Kas* – anger (Heb. *ka'as*)

[17] *Meyle* – whatever, anyhow (Heb. *meyla*)

[18] Trenken – to drown

[19] *Moyre* – fear (Heb. *mora'*)

[20] Yagd – the hunt, chase

[21] Shteyger – manner, custom

[22] Grod – just, straight, directly

[23] Tzent – tenth (?); gefangen – caught

[24] Yatke – butcher shop; afir or afer – from behind

[25] Tzeshoybert – disheveled, shaggy

[26] *Teykhef* – immediately (Hebrew)

[27] *Videh* – confession (Hebrew *vidui*)

[28] Keytn – chains

[29] Vist – dismal, desolate

[30] *Yosemeh* – orphan (f) (Heb. *y'tomah*)

[31] Gemit – mood?

[32] Glavner – main? Cf. Polish *główny*

[33] Gintzik – favorable

[34] Zaverukhn – to snow like a blizzard

[35] *Taynis* – a fast (Heb. *ta'anit*)

[36] Opredn – to arrange, to agree, to settle